

Regnskaber og inflation

Henrik Hauch

Erhvervsøkonomisk Afdeling, Industrirådet

SUMMARY. The current discussion of how to correct the conventional accounts for the distorting effect of inflation is considered in relation to five concepts of profit differing with regard to the treatment of changes in wealth caused by changes in relative prices as well as changes in the general price level. By adjusting certain of the entries in the opening balance sheet of conventional accounts to the price level on the date of the closing balance sheet for either changes in the general price level or changes in specific prices two different concepts of profit emerge both of which offer essential information on the effect of the changes in prices.

1. Problemstillingen

1. De senere års forstærkede inflation – både i udlandet og her i landet – har i mange lande forøget interessen for at finde frem til, hvorledes en virksomheds overskud skal beregnes under inflation for at give ejerne, medarbejderne, kreditorerne, de offentlige myndigheder og andre interesserede et meningsfyldt billede af virksomhedernes indtjeningsevne og status.

2. Problemstillingen er ikke blot det velkendte og relativt banale at sammenligne den reale værdi af overskud, der er opgjort for forskellige perioder, under hensyn til inflationen. Dette problem knytter sig til alle former for indkomst.

For indkomst, der fremkommer som afkast af et formuegode, det være sig et finansielt aktiv eller et reelt aktiv, findes et mere dybtliggende problem, nemlig overhovedet at opgøre formueafkast på en meningsfuld måde. Problemet illustreres lettest for et finansielt aktiv, f. eks. en sparekassebog, hvorpå der kun er en bevægelse i løbet af året, nemlig tilskrivning af renter. Et sådant formueafkast opgøres traditionelt som formuen ved årets slutning minus formuen ved årets begyndelse. Har der været inflation i årets løb, er det imidlertid lidt problematisk, hvad der kommer ud af dette regnestykke. Forenklet udtrykt trækker man jo kroner af forskellig værdi fra hinanden.

Jørgen Gelting, Aarhus Universitet og Jørgen Hansen, Industrirådets Erhvervsøkonomiske Afdeling takkes for råd under udarbejdelsen.

Regnskaber og inflation

Henrik Hauch

Erhvervsøkonomisk Afdeling, Industrirådet

SUMMARY. The current discussion of how to correct the conventional accounts for the distorting effect of inflation is considered in relation to five concepts of profit differing with regard to the treatment of changes in wealth caused by changes in relative prices as well as changes in the general price level. By adjusting certain of the entries in the opening balance sheet of conventional accounts to the price level on the date of the closing balance sheet for either changes in the general price level or changes in specific prices two different concepts of profit emerge both of which offer essential information on the effect of the changes in prices.

1. Problemstillingen

1. De senere års forstærkede inflation – både i udlandet og her i landet – har i mange lande forøget interessen for at finde frem til, hvorledes en virksomheds overskud skal beregnes under inflation for at give ejerne, medarbejderne, kreditorerne, de offentlige myndigheder og andre interesserede et meningsfyldt billede af virksomhedernes indtjeningsevne og status.

2. Problemstillingen er ikke blot det velkendte og relativt banale at sammenligne den reale værdi af overskud, der er opgjort for forskellige perioder, under hensyn til inflationen. Dette problem knytter sig til alle former for indkomst.

For indkomst, der fremkommer som afkast af et formuegode, det være sig et finansielt aktiv eller et reelt aktiv, findes et mere dybtliggende problem, nemlig overhovedet at opgøre formueafkast på en meningsfuld måde. Problemet illustreres lettest for et finansielt aktiv, f. eks. en sparekassebog, hvorpå der kun er en bevægelse i løbet af året, nemlig tilskrivning af renter. Et sådant formueafkast opgøres traditionelt som formuen ved årets slutning minus formuen ved årets begyndelse. Har der været inflation i årets løb, er det imidlertid lidt problematisk, hvad der kommer ud af dette regnestykke. Forenklet udtrykt trækker man jo kroner af forskellig værdi fra hinanden.

Jørgen Gelting, Aarhus Universitet og Jørgen Hansen, Industrirådets Erhvervsøkonomiske Afdeling takkes for råd under udarbejdelsen.

Det er denne problematik, hvordan man finder et meningsfyldt mål for indkomst, når målestokken ændrer sig, der er denne artikels emne; ikke blot i det enkle eksempel, en sparekassebog, men i det mere generelle tilfælde med indkomstgivende aktiver af mange arter, herunder specielt reale aktiver.

3. Debatten om problemet vedrørende regnskaber og inflation har især haft form af en diskussion om, hvorledes man kan korrigere de konventionelle regnskaber for inflationens indflydelse.

I denne debat har der udkrystalliseret sig to konkurrerende hovedsynspunkter:

Nogle lægger vægt på, at overskudsopgørelsen skal vise hvor meget, der er til rådighed for betaling af renter, udbytter og skatter, uden at virksomhedernes produktionsapparat – dette forstået i videste forstand – forringes. Det vil sige, at nedslidte maskiner må erstattes og alle lagre holdes på et konstant niveau, før der kan blive tale om et overskud.

Andre lægger vægt på, at overskudsopgørelsen skal vise hvor meget, der er til rådighed for udlodning af udbytte og betaling af skatter, uden at købekraften af virksomhedens egenkapital formindskes.

4. Det vil fremgå af denne artikel, at man med udgangspunkt i det konventionelle regnskab kan regne sig frem til et overskudsbegreb, der er i overensstemmelse med det første af disse hovedsynspunkter, ved at foretage nogle korrektioner af primostatus for udviklingen i de specifikke priser på virksomhedens aktiver. Tilsvarende kan man regne sig frem til et overskudsbegreb, der er i overensstemmelse med det andet hovedsynspunkt, ved at foretage nogle korrektioner af primostatus for udviklingen i det generelle prisniveau.

De to korrektionsmetoder, som er mere detaljeret omtalt i afsnit IV er ikke blot forskellige for såvidt angår de priser, for hvis ændring der korrigeres. Der er også forskel på hvilke statusposter, der korrigeres. Imidlertid har diskussionen om disse regnskabsproblemer en tendens til at degenerere til blot at være en diskussion om prisindeks. Af denne diskussion – ikke mindst den engelske, som har været meget omfattende, – kan man undertiden få det indtryk, at den ene part nødvendigvis må have 100 % ret og den anden følgelig 100 % uret.

En del af uenigheden kan siges at være en uenighed om, hvad man mere præcist skal lægge i ordet inflation. Dette vil fremgå af det følgende, men forskellen i opfattelse kan kort formuleres på den måde, at det første synspunkts fortalere opfatter inflation som forringelse af kronens købekraft *overfor netop deres reale aktiver* medens det andet synspunkts fortalere opfatter inflation som forringelse

af kronens købekraft *overfor reale gode i almindelighed*, eventuelt begrænset til forbrugsgoder.

Uden at det på nogen måde skal tages som udtryk for en præference mellem de to betragtningsmåder, vil jeg i det følgende anvende ordet inflation som udtryk for en forringelse af kronens købekraft over for goder i almindelighed, og iøvrigt ordet prisstigning, når det drejer sig om kronens købekraft overfor bestemte goder.

Uenigheden er imidlertid mere end en uenighed om definitionen af inflation. De to parter arbejder nemlig tillige med hvert sit indkomstbegreb som ideal for det praktiske regnskabsvæsen. Dette er blot sjældent gjort helt klart i debatten. Begge indkomstbegreber er nyttige for ikke at sige nødvendige for bedømmelsen af en virksomheds økonomiske resultater, og det kan derfor ikke have megen mening at strides om hvilket, der er det »rigtigste«.

5. For nærmere at få hold på problemstillingen er det hensigtsmæssigt først at opstille nogle veldefinerede overskudsbegreber og se på deres indbyrdes sammenhæng. Dette sker i afsnit II med definition af 5 overskudsbegreber. Dette afsnit bygger i vid udstrækning på Geltings artikel i sidste nummer af *Nationaløkonomisk Tidsskrift*.

I afsnit III omtales afskrivningsbegrebets definition og rolle i relation til hvert af disse 5 overskudsbegreber. I afsnit IV bringes den aktuelle diskussion om »hvilke prisindeks, der bør anvendes ved korrektion af regnskaber for inflation« i relation til de 5 overskudsbegreber. I afsnit V behandles den engelske revisorstands forslag til »Inflation Accounting«. I afsnit VI afrundes med en sammenligning af de to overskudsbegreber, der svarer til hvert af de to hovedsynspunkter på inflationskorrektion, der er refereret ovenfor. I afsnit VII foretages endelig en sammenligning mellem et af de omtalte »inflationsrensede« overskudsbegreber og begrebet realindkomst.

II. Fem indkomstbegreber

Det rene driftsoverskud

6. Det indkomstbegreb, der svarer til det første af de i afsnit I nævnte hovedsynspunkter, er *det rene driftsoverskud* eksklusive gevinster eller tab ved en værdiændring af lagre og andre aktiver. Et rendyrket eksempel kunne være det interne driftsregnskab for en produktionsafdeling i en industrivirksomhed, hvor afdelingen betaler en leje¹ for maskiner og lokaler til virksomheden og »sælger« sin

1. Denne forenkling, at den faste realkapital lejes, fritager for på dette sted at tage det udviklede begreb afskrivninger i betragtning. Det tages op i afsnit III.

produktion til salgsafdelingen. Det omtalte *rene driftoverskud* (på engelsk Current Operating Profit, COP) bliver da:

Varesalg
 —lønomkostninger
 —medgåede materialer til genanskaffelsespris
 —maskinleje og husleje
 = *rent driftoverskud*

Under den antagelse, at virksomheden har mulighed for at »udleje« maskiner og lokaler til en anden produktionsafdeling, bliver et positivt *rent driftoverskud* målet for, om afdelingens oparbejdning af materialerne betaler sig. Overført på en hel virksomhed vil dette overskudsbegreb vise, om virksomhedens drift isoleret betragtet betaler sig, uden hensyn til de gevinster eller tab, der måtte finde sted på dens aktiver, det være sig flydende realkapital, fast realkapital eller finansielle aktiver.

Dette overskudsbegreb rummer de oplysninger, der er nødvendige for at belyse virksomhedens overlevelsesmuligheder; så længe det *rene driftoverskud* er positivt kan virksomheden genanskaffe sine lagre og sit produktionsapparat og dermed fortsætte sin eksistens.

Men det *rene driftoverskud* alene kan ikke vise en virksomheds ejere, hvad de i en given periode har haft ud af at eje virksomheden. De må selvfølgelig også interessere sig for værdistigninger eller værdifald, der i periodens løb måtte være indtruffet på de forskellige aktiver, hvad enten de måtte være realiseret gennem virksomhedens varesalg eller ej.

Det teoretiske overskud

7. Det indkomstbegreb, der udover *det rene driftoverskud* også omfatter værdiændringer på virksomhedens forskellige beholdninger, vil jeg her benævne *det teoretiske overskud*. Det fremkommer således:

Varesalg
 —løn
 —vareforbrug til kostpris
 + værdistigning på varelagre
 + værdistigning på andre aktiver end varelager
 —netto renteudgifter
 = teoretisk overskud

Dette er det traditionelle, teoretisk overskudsbegreb, nemlig det beløb, der kan trækkes ud af virksomheden i løbet af et år, uden at dens egenkapital formindskes.

Sammenhængen mellem teoretisk overskud og rent driftoverskud

8. Går man et øjeblik ud fra, at der ikke er inflation, men nok prisændringer (både stigninger og fald), skulle det gerne fremgå, hvorledes de to overskuds-begreber supplerer hinanden.

Det teoretiske overskud er målet for virksomhedens samlede overskud (hvad der kan trækkes ud af virksomheden uden at status forringes). *Det rene driftoverskud* er målet for den del af overskuddet, der skyldes virksomhedens produktionsindsats. Forskellen (*det teoretiske overskud* — *det rene driftoverskud*) er den nettogevinst (evt. negativ), som virksomheden har haft på grundt af prisudviklingen² minus nettorenteudgift.

Der er således følgende sammenhæng mellem *det rene driftoverskud* og *det teoretiske overskud*.

Rent driftoverskud

- + værdistigninger på aktiver, som er opstået og realiseret i perioden
- + værdistigninger på aktiver, som er opstået i, men ikke realiseret i perioden
- nettorenteudgift
- = teoretisk overskud

En del af de værdistigninger, der både er opstået og realiseret i perioden, udgøres af forskellen mellem den genanskaffelsesværdi for råvarerne, der blev lagt til grund for beregningen af *det rene driftoverskud*, og enten disse varers kostpris (hvis de er købt i regnskabsåret) eller deres værdiansættelse i åbningsstatus (hvis de lå på lager ved regnskabsårets begyndelse). Derudover kan der opstå realiserede kapitalgevinster, hvis et aktiv sælges for et beløb, der er større end værdien iflg. åbningsstatus respektive nye aktivers købspris.

Værdistigninger, som er opstået, men ikke realiseret i perioden, er forskellen mellem aktivernes værdi i slutstatus og enten deres kostpris (hvis de er købt i regnskabsåret) eller deres værdiansættelse i åbningsstatus (hvis de er købt før regnskabsåret).

Det regnskabsmæssige overskud

9. Det overskudsbegreb, jeg her har kaldt *det teoretiske overskud*, er forbilledet for det konventionelle *regnskabsmæssige overskud*. Imidlertid afviger dette noget fra sit ideelle forbillede på grund af praktiske vanskeligheder med opgørelsen.

Den store praktiske vanskelighed ved *det teoretiske overskud* er, at det for-

2. Selvom der er forudsat fravær af inflation, kan der jo godt ske prisændringer på enkelte varer, jvf. indledningen.

udsætter en vurdering af aktiverne på statustidspunktet. Denne vurdering er imidlertid som bekendt umulig eller i det mindste uhyre vanskelig at foretage rimeligt sikkert. Dette har da også ført til, at aktiver normalt opføres i status til deres kostpris, men med fradrag af arbitrært fastlagte afskrivninger, der for den del af aktiverne, som nedslides, skal afspejle denne nedslidning (specielt de skattemæssige afskrivninger). Problemet afskrivninger er det mest hensigtsmæssigt at gemme lidt. Lad os indtil videre antage, at der ikke afskrives fordi aktiverne er evigt varende.

Med denne væsentlige forenkling bliver forskellen mellem *det teoretiske overskud* og det normale *regnskabsmæssige overskud*, at aktiverne i det sidste tilfælde optages i status til deres købsværdi.

Konsekvensen af denne regnskabsædvane er, at værdiændringerne på aktiver først fremkommer i driftsregnskab og status det år, hvori aktiverne realiseres uanset hvornår, de opstår. Derved opstår det velkendte periodiseringsproblem.

Overskudsbegrebets relevans under inflation

10. Det kritiske spørgsmål bliver nu: I hvilken udstrækning er de to slags overskudsbegreber (*det rene overskud* på den ene side; *det teoretiske overskud* og *det regnskabsmæssige overskud* på den anden side) meningsfyldte, når der er inflation?

Det rene driftsoverskud er stadig meningsfyldt. Prisgevinsten på lagre og andre aktiver er jo pr. definition holdt uden for dette overskudsbegreb. En anden sag er, at hvis der er inflation, er købekraften af et bestemt kronebeløb aftagende med tiden.

Det teoretiske overskud derimod taber sin meningsfuldhed, når der er inflation. Dette overskudsbegrebs formål er at vise, hvad virksomhedens ejere kunne disponere over til skatter, udbytter m. v. uden at formindske virksomhedens egenkapital. Men i en inflationsperiode, formindskes den reale værdi af en given i kroner målt egenkapital. Derfor taber *det teoretiske overskud* sin relevans i en inflationsperiode.

Det virkelige overskud

11. Et mere meningsfyldt overskudsbegreb ville være det beløb, der kan disponeres over uden at reducere egenkapitalens reale værdi. Dette overskudsbegreb, som jeg vil benævne *virkeligt overskud* fremkommer som *det teoretiske overskud* minus det beløb, som det er nødvendigt at henlægge til reserver, blot for at holde egenkapitalens reale værdi intakt, nemlig egenkapitalen primo multipliceret med periodens inflationsrate. Hvis der f. eks. i en periode har været en inflation på

10 %, bliver sammenhængen: *Virkeligt overskud* = *teoretisk overskud* — 0,10 × (egenkapital primo).

Her er det væsentligt at bemærke, at selvom man i *det virkelige overskud* har et beløb, som der fuldt kan disponeres over, uden at egenkapitalens reale værdi formindskes i en inflationsperiode, er dette overskud stadig målt i dagens kroner. Der er derfor stadig brug for at tage inflationen i betragtning hvis dette overskuds købekraft skal sammenlignes med en tidligere periodes.

Inflationen skaber altså to typer problemer for regnskabsaflæggelsen, nemlig:

1. at opgøre et meningsfyldt overskud.
2. at sammenligne dette overskud med tidligere perioders.

Det korrigerede regnskabsmæssige overskud

12. Definerer vi nu det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* som det *regnskabsmæssige overskud* minus egenkapitalens forringelse ved inflation, fås en praktisk anvendelig tilnærmelse til det *virkelige overskud*.

Afviselserne mellem det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* og det *virkelige overskud* er af helt samme type som de i afsnit 9 omtalte afviselser mellem det *regnskabsmæssige overskud* og det *teoretiske overskud*, nemlig dels den arbitrære fastlæggelse af afskrivningerne, dels periodiseringsproblemet.

I relation mellem det *virkelige overskud* og det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* bliver periodiseringsproblemet blot endnu mere kompliceret, fordi det spiller ind ved opgørelsen på to måder.

Den ene af disse er helt parallel til den måde, hvorpå periodiseringsproblemet skaber afviselser mellem det *teoretiske overskud* og det *regnskabsmæssige overskud*. I en regnskabsperiode, hvor der opstår værdistigninger på aktiver, uden at de realiseres, bidrager dette til, at det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* undervurderer det *virkelige overskud*.

Omvendt bidrager det til, at det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* overvurderer det *virkelige overskud*, hvis der i en periode realiseres værdistigninger på aktiver, som helt eller delvis er indtruffet i tidligere perioder. Begge typer afvigelse kan selvsagt godt indtræffe i samme regnskabsperiode og vil typisk gøre det i en inflationsperiode, efterhånden som råvarelagre i produktionsprocessen transformeres til færdigvarelagre og endelig afsættes.

Ud over denne form for »slør i mekanikken« ved opgørelsen af de løbende indkomster medfører periodiseringsproblemet usikkerhed i opgørelsen af egenkapitalen, som jo er udgangspunktet for beregningen af det fradrag, der skal finde sted i de løbende indkomster for at registrere inflationens forringelse af egenkapitalens købekraft.

I det omfang, der finder værdistigninger sted, som ikke realiseres i en regnskabsperiode, bidrager det selvsagt til en lige så stor undervurdering af egenkapitalen som af overskuddet. Hermed bliver korrektionen til det følgende års *regnskabsmæssige overskud* for lille, således at det bidrager til, at det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* overvurderer det *virkelige overskud*.

For så vidt angår den afvigelse mellem det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* og det *virkelige overskud*, der følger af periodiseringsvanskelighederne

TABEL 1. *De fem overskudsbegreber sammenlignet.*

Regnskabsmæssigt og korrigeret regnskabsmæssigt overskud:	Teoretisk og virkeligt overskud:	Rent driftsoverskud:
Varesalg	Varesalg	Varesalg
—løn	—løn	
—varekøb	—varekøb	—vareforbrug
—varelager primo (kostpriser)	—varelager primo (vurderet primo)	opgjort i genskaffelsespriser
+ varelager ult.	+ varelager ult. (vurderet ult.)	vareforbrug til kostpris og lagergevinster under ét
—nettorenter	—nettorenter	
= regnskabsmæssigt overskud før afskrivninger		= rent driftsoverskud før afskrivninger
—afskrivninger		—afskrivninger
	—andre aktiver primo (vurderet primo)	Den faste realkapitals værdiforringelse og evt. kapitalgevinster (a) »netto«
	+ andre aktiver (a) primo (vurderet ultimo)	
= regnskabsmæssigt overskud efter afskrivninger	= teoretisk overskud	= rent driftsoverskud efter afskrivninger
—inflationskompensation til egenkapital	—inflationskompensation til egenkapital	
= korrigeret regnskabsmæssigt overskud	= virkeligt overskud	

NOTE (a) Excl. årets anskaffelser

for opgørelsen af det traditionelle *regnskabsmæssige overskud*, vil undervurderinger og overvurderinger i det lange løb gå lige op.

Den afvigelse mellem det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* og det *virkelige overskud*, der skyldes undervurdering af egenkapitalen, er der derimod ikke noget, der kan opveje. Der kan jo ikke i en inflationsperiode blive tale om en overvurdering af egenkapitalen på grund af periodiseringsproblemet, men kun om undervurderinger.

Medens positive og negative afvigelser mellem det *teoretiske overskud* og det *regnskabsmæssige overskud* således går lige op i det lange løb, er dette altså ikke tilfældet for afvigelserne mellem det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* og det *virkelige overskud*. Selv det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* ville derfor gennemgående overvurdere det *virkelige overskud*; men denne overvurdering ville selvfølgelig være langt mindre end den, der følger af at anvende det *regnskabsmæssige overskud* som tilnærmelse til det *virkelige overskud*, som man jo gør i dag.

Jeg har nu introduceret 5 overskudsbegreber. I tabel 1 er givet en skematisk oversigt over, hvorledes de opgøres.

III. Afskrivninger

13. Hidtil er jeg gået uden om begrebet afskrivninger. Afskrivningsbegrebet volder vanskeligheder i næsten alle diskussioner om indkomstopgørelser og regnskabssystemer, selv når inflation ikke tages med i betragtning som en yderligere komplikation. Det er derfor nødvendigt nærmere at præcisere, hvad der her forstås ved afskrivninger.

Først kan der være grund til at præcisere, at der ikke i første omgang tænkes på de gennem lovgivningen fastlagte afskrivningsregler. De tages op i afsnit 16.

Dernæst må man gøre sig klart, at afskrivningsbegrebets nærmere definition må afhænge af, hvilket indkomstbegreb, det skal anvendes i forbindelse med.

Afskrivninger i forbindelse med rent driftsoverskud

14. I forbindelse med det *rene driftsoverskud*, er den *hensigtsmæssige definition* af begrebet afskrivning den i kroner målte offeromkostning ved, at realkapitalen (typisk maskinerne) nedslides i forbindelse med produktionen. Fastlæggelsen af dette beløb må i overensstemmelse med de øvrige omkostningsbegreber have form af et produkt af en mængde (f. eks. 20 % af maskinens produktionskapacitet) og en genanskaffelsespris. Herved er begrebet *afskrivning på genanskaffelsesværdi* introduceret.

Nu kan man selvfølgelig rejse kritik af dette afskrivningebegreb for at være vanskeligt at anvende i praksis, fordi det er svært at fastslå genanskaffelsesprisen. F. eks. for maskiners vedkommende udgår de enkelte modeller ret hurtigt af produktionen til fordel for forbedrede modeller. Dette prisfastsættelsesproblem findes dog også for vareforbruget om end måske i mindre grad, og er derfor et generelt problem knyttet til opgørelsen af *det rene driftsoverskud*.

Afskrivninger i forbindelse med det teoretiske overskud

15. Ser vi på det traditionelle *teoretiske overskud*, hvor man som nævnt ovenfor ser bort fra inflation, kan begrebet afskrivning mest hensigtsmæssigt defineres som et aktivs værdiforringelse i løbet af regnskabsåret. Det bliver hermed betydningsløst, hvad årsagen til værdiforringelsen er. Om f. eks. værdiforringelsen for en maskine skyldes nedslidning, teknisk forældelse eller bortfald af markedet for de varer, der produceres på maskinen, er i denne forbindelse uden betydning.

Afskrivningerne i forbindelse med det traditionelle regnskabsmæssige overskud og det korrigerede regnskabsmæssige overskud

16. I opgørelsen af det traditionelle *regnskabsmæssige overskud* anvendes normalt de skattemæssige afskrivningsregler, evt. et skøn over aktivernes faktiske værdiforringelse. Dette kan bedst betragtes som en tilnærmelse til det afskrivningsbegreb, der er defineret ovenfor i forbindelse med det *teoretiske overskud*. Den fordeling af kapitalomkostningerne over flere regnskabsår, der sker ved hjælp af afskrivningsreglerne, er selvfølgelig et arbitrært element i overskudsopgørelsen og kan vel aldrig blive andet.

Sagt med andre ord er spørgsmålet om de arbitrært fastlagte afskrivningers overensstemmelse med den virkelige nedslidning af realkapitalen blot en særlig type periodiseringsproblem. Afskrives der for meget i den første regnskabsperiode, bliver der omvendt afskrevet for lidt i en af de følgende perioder. Virkningerne heraf for det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* er dermed allerede behandlet i punkt 9.

IV. Sammenligning af to hovedtyper inflationskorrigerede regnskaber

17. De, der måtte have fulgt den diskussion om inflationskorrektion af årsregnskaber, der har været ført i Enland omkring den engelske revisorstands forslag om »Inflation Accounting«, vil vide, at den i meget høj grad har været en diskussion om hvilket prisindeks eller hvilke indices, man bør anvende til at korrigere aktiver.

Denne diskussion kan umiddelbart forekomme at have meget lidt at gøre med de to hovedtyper af »inflationsuafhængige«³ overskudsbegreber, jeg her har gennemgået, nemlig på den ene side det *rene driftsoverskud* og på den anden side det *virkelige overskud* samt det *korrigerede regnskabsmæssige overskud*.

For at belyse, at indeksdiskussionen i høj grad har med de her opstillede inflationsuafhængige overskudsbegreber at gøre, skal vi igen se på to af disse, nemlig det *rene driftsoverskud* og det *virkelige overskud*, men under en lidt anden synsvinkel. Som en forenkende forudsætning skal vi antage, at der er en inflation af en ret speciel art, hvor det generelle prisniveau hver nytårmorgen (umiddelbart efter regnskabsårets afslutning) stiger, men i øvrigt er konstant igennem året. Denne forudsætning fritager os fra at bekymre os om lagergevinster på varer, der købes i årets løb.

Det rene driftsoverskud på en anden måde

18. Om det *rene driftsoverskud* må det først fremhæves, at det er »født«³ inflationsuafhængigt. Når der ofte bruges udtrykket inflationskorrektion i forbindelse med det rene driftsoverskud, er det fordi afskrivningerne foretages på genanskaffelsesværdier. Men det skulle de jo i følge overskudsbegrebets definition, hvad enten der er inflation eller ej. Det korte af det lange er imidlertid, at det *rene driftsoverskud* er inflationsuafhængigt.

Forudsættes der en prisstigning på råvarerne på $x\%$ nytårmorgen, kan det rene driftsoverskud opgøres således (jvf. tabel 1):

Varesalg
—løn
—vareforbrug til genanskaffelsespriser
—afskrivninger
=*rent driftsoverskud*

Men vareforbruget til genanskaffelsespriser kan (med det forudsatte inflationsforløb) opgøres som:

Varekøb
 $+ (\text{varelager primo}) \times (1 + x/100)$
—varelager ultimo
=vareforbrug til genanskaffelsespriser

eller som:

3. Ved et inflationsuafhængigt overskudsbegreb skal her forstås et overskudsbegreb, der er meningsfyldt, når der er inflation.

Varekøb
 —(varelager ultimo — varelager primo)
 +varelager primo $\times x/100$
 =vareforbrug til genanskaffelsespriser
 eller som:

Varekøb
 —lagerstigning i kostpriser
 +inflationær stigning på varelager primo
 =vareforbrug til genanskaffelsespriser

Nu er varekøb – lagerstigning opgjort til kostpriser jo netop den måde, vareforbruget opgøres på i forbindelse med opgørelsen af det almindelige *regnskabsmæssige overskud*.

Hvad vareforbruget angår, kan det *rene driftsoverskud* derfor opgøres på samme måde som det *regnskabsmæssige overskud*, hvis blot der korrigeres ved yderligere at fratække prisgevinsten på primolagrene. Det erindres, at afskrivningerne i forbindelse med det *rene driftsoverskud* opgøres på grundlag af realkapitalens genanskaffelsesværdi. Dermed fås en alternativ måde at formulere, hvorledes udregningen af det *rene driftsoverskud* kan finde sted, idet det kan udregnes ligesom det *regnskabsmæssige overskud* med den forskel, at man i udregningen i stedet for primoaktiverne (lagre såvel som fast realkapital) anvendes primoaktiverne opskrevet med den procentvise stigning i det prisindeks, der er relevant for det enkelte aktiv.

Det virkelige overskud på en anden måde

19. Af tabel 1 fremgår, at det virkelige overskud kan opgøres således:

Varesalg
 —løn
 —vareforbrug
 +lagergevinster
 +værdistigninger på andre aktiver end varelager
 —renteudgifter netto
 =teoretisk overskud
 —kompensation for egenkapitalens forringelse ved inflation
 =virkeligt overskud

Idet periodens inflation antages at være $y\%$, bliver egenkapitalens forringelse på grund af inflation: egenkapital primo $\times y/100$. *Det virkelige overskud* kan derfor udledes således:

Teoretisk overskud
 —egenkapital primo \times inflationsrate
 =virkeligt overskud

Imidlertid er:

Egenkapital = Aktiver — Fremmedkapital

og følgelig

egenkapital primo \times $y/100$
 =aktiver primo \times $y/100$ — fremmedkapital primo \times $y/100$

Heraf fås, at det virkelige overskud også kan beregnes således:

teoretisk overskud
 —(aktiver primo) \times $y/100$
 +(fremmedkapital primo) \times $y/100$
 =virkeligt overskud

Denne formalisering har tilmed en letfattelig verbal fortolkning. Det *virkelige overskud* kan efter denne synsvinkel udledes af det *teoretiske overskud* ved (1) at subtrahere den stigning i aktivernes værdi, der er nødvendig blot for, at deres reale værdi er intakt, og (2) at addere inflationens forringelse af fremmedkapitalens reale værdi — også kendt under betegnelsen debitorgevinsten.

Herved fås en alternativ fremstilling af det *virkelige overskud*, nemlig, at man kan udlede det af det *teoretiske overskud* (eller for den sags skyld kan udlede det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* af det *almindelige regnskabsmæssige overskud*) blot man i sin overskudsopgørelse erstatter primoaktiver og primopassiver med disse opskrevet med den procentvise stigning i det generelle prisindeks.

20. Man kan altså med udgangspunkt i *ét* overskudsbegreb, *det regnskabsmæssige overskud* komme frem til *to* forskellige inflationsuafhængige overskudsbegreber, nemlig *det rene driftsoverskud* og *det korrigerede regnskabsmæssige overskud* ved hjælp af forskellige korrektioner. Dette er selvfølgelig en fordel rent praktisk. Der er imidlertid også visse ulemper ved at beskrive de inflationsuafhængige overskudsbegreber på denne måde.

For det første tilsløres det, at der faktisk er tale om to selvstændige indkomstbegreber, der begge er væsentligt forskellige fra det traditionelle overskudsbegreb.

For det andet tilsløres forskellen mellem de to inflationsuafhængige overskudsbegreber. Umiddelbart virker forskellen mellem de to korrektioner jo ikke særlig stor. Man kan derfor fristes til at tro, at de to korrektionsmetoder tilstræber opgørelse af samme overskudsbegreb. Det er formentlig heraf nogle af de skarpe ordvekslinger i diskussionen om inflationskorrektion udspringer.

Hvis f. eks. hr. A. som er en svoren tilhænger af *det rene driftsoverskud*, misforstår hr. B., som bedre kan lide *det korrigerede regnskabsmæssige overskud*, kunne hr. A. tro, at hr. B. mener, at man ved beregninger af *det rene driftsoverskud* burde anvende ændringer i det generelle prisindeks. På baggrund af en sådan misforståelse kan man nemt forstå, at en fortaler for *det rene driftsoverskud* kan finde på om modstanderens forslag at sige, at det ville være »correction of irrelevant costs with irrelevant prices«. En sådan bemærkning er faktisk faldet fra en direktør i Philips, der igennem flere år har offentliggjort regnskaber, der viser *det rene driftsoverskud*.

På den anden side er det også nemt at forstå, at en fortaler for *det virkelige overskud* – eller tilnærmelsen hertil, *det korrigerede regnskabsmæssige overskud* – der misforstår det begrænsede sigte i *det rene driftsoverskud*, kunne få det indtryk, at der her stikkes noget under stolen, når der ikke tages hensyn til debitorgevinsten.

V. De engelske revisorerers forslag SSAP 7

21. En del af den forvirring, der er i diskussionen om, hvordan man i praktisk regnskabsvæsen bør håndtere inflationsproblematikken, kan måske føres tilbage til de engelske revisorerers anbefaling, SSAP 7, Statement of Standard Accounting Practice 7, som er en vejledende norm for, hvorledes det konventionelle regnskab kan forsynes med supplerende oplysninger, der viser inflationens indflydelse. Den korrektion til det konventionelle regnskab, der her anbefales, sigter mod at opgøre det overskudsbegreb, jeg har kaldt *det korrigerede regnskabsmæssige overskud*. Imidlertid anvendes den alternative formulering, som er givet i afsnit 19.

Der anvendes altså den metode, at opgøre det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* ligesom man opgør det *regnskabsmæssige overskud*, idet man blot overalt hvor primoaktiver eller primopassiver optræder i denne udregning forøger deres værdi med samme procent som den procentvise stigning i det generelle prisindeks. Dette giver jo, som vist i afsnit 19 ganske samme resultat som at tage udgangspunkt i *det regnskabsmæssige overskud* og fratække inflationens forringelse af egenkapitalens købekraft. Når alle primoaktiverne i beregningerne erstattes af primoaktiver multipliceret med $1 +$ inflationsraten, kommer beregningen af afskrivningerne selvsagt til at minde stærkt om den afskrivning på genanskaffelsesværdier, som kendetegner opgørelsen af *det rene driftsoverskud*. Forskellen bliver kun, at der anvendes et andet prisindeks; og så er det, at diskussionen opstår, ved at tilhængere af *det rene driftsoverskud* kommer frem og siger, at der anvendes et forkert prisindeks.

For en fuldstændigheds skyld skal det nævnes, at der (selvfølgelig) har været

forslag fremme om kompromis imellem de to inflationsuafhængige overskuds-begreber. Ved at korrigerer alle reale aktiver for deres specifikke prisudvikling og de finansielle aktiver samt fremmedkapitalen for den generelle prisudvikling. Her-ved ville man få et overskudsbegreb, som består af *det rene driftsoverskud* + debitorgevinster — kreditortab.

VI. Det rene driftsoverskud kontra det korrigerede regnskabs-mæssige overskud

22. Det kan altså konkluderes, at debatten om, hvordan man mest hensigtsmæs-sigt korrigerer de konventionelle regnskaber for inflation, under overfladen – og ikke helt bevidst – er en debat om, hvilket af to overskudsbegreber, der er det bedste: *Det rene driftsoverskud* eller *det korrigerede regnskabsmæssige overskud* (som en praktisk tilnærmelse til *det virkelige overskud*). Da de to overskuds-begreber er nyttige i hver sine sammenhænge, er dette til dels en gold diskussion.

For at afrunde denne fremstilling kunne det slutteligt være værd at bemærke, at selv om *det rene driftsoverskud* og *det virkelige overskud*, som jo er idealet for *det korrigerede regnskabsmæssige overskud*, generelt er forskellige, kan de under bestemte omstændigheder være ens. Betingelserne herfor er, at alle priser stiger lige meget, og at den berørte virksomhed hverken har gæld eller finansielle akti-ver, hvilket nemt indses ved at gå tilbage til afsnit 18–19 under denne forudsæt-ning ($x = y$). Sagt på en anden måde er forskellen mellem *det virkelige overskud* og *det rene driftsoverskud*, når alle priser stiger lige meget, kun korrektionerne for debitorgevinsten og tabet af de finansielle aktivers købekraft.

VII. Virkeligt overskud og realindkomst

23. I denne artikel har jeg arbejdet med et begreb, som jeg har kaldt *virkeligt overskud* og en praktisk tilnærmelse hertil, *korrigeret regnskabsmæssigt overskud*.

Man kan spørge: Hvorfor anvende ordet *virkelig* og ikke ordet *real* til at betegne den indkomst, der er tilbage, når tilstrækkeligt er sat til side til at be-vare egenkapitalens reale værdi? Spørgsmålet er så meget mere berettiget, som denne sidste terminologi faktisk anvendes meget både i den danske og den uden-landske diskussion af problematikken. Forklaringen er den enkle, at udtrykket *real* er »optaget«, idet det anvendes i begrebet realindkomst, der jo som bekendt anvendes som betegnelsen for indkomst målt i et bestemt basistidspunkts kroner f. eks. 1955-kroner. *Det virkelige overskud* er jo netop målt i nutidens kroner.

Det er vigtigt og vanskeligt at holde sig sondringen klar mellem på den ene side at opstille et meningsfyldt udtryk for indkomst målt i den aktuelle penge-værdi og på den anden side at sammenligne indkomster målt i forskellige tids-punkters pengeværdi.

Skulle man f. eks. regne en virksomheds *virkelige, reale overskud* målt i 1955

kroner ud på grundlag af dens konventionelle 1974 regnskab, måtte man foretage to beregninger: Først beregne det *korrigerede regnskabsmæssige overskud* jvf. afsnit 19 og dernæst deflatere til 1955-priser.

APPENDIX: Inflationskorrektur af regnskaber i praksis

Udarbejdelse af inflationskorrigerede regnskaber er et felt, der hidtil ikke er dyrket ret meget og da slet ikke her i landet. Hvordan de forskellige mulige principper kan udformes i praksis er derfor ret uafklaret, og de empiriske resultater er tilsvarende spredte.

Her skal gives et referat af hovedresultaterne for nogle få undersøgelser af forskellen mellem de konventionelle regnskabsresultater og inflationskorrigerede regnskabsresultater for industrivirksomheder.

Industrirådet har beregnet et overslag over det jeg har kaldt *virkeligt overskud* for de industrivirksomheder under ét, som har lån i Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk, for årene 1970-1972, på grundlag af Instituttets årsberetning for 1973. Hovedresultaterne fremgår af tabel 1.

TABEL 1. Resultatet iflg. regnskaber og efter korrektion for inflation i et udsnit af danske industrivirksomheder ^(a) (mio kr.).

	1970	1971	1972
Overskud ifølge regnskaber	286	212	366
Skønnet virkeligt overskud ^(b)	238	135	272
heraf realiseret	159	44	168
Henlæggelse ifølge regnskaber	152	79	172
Skønnede virkelige henlæggelser ^(b)	104	2	78

NOTER: ^(a) repræsenterer ca. 17 % af dansk industris omsætning. ^(b) Efter korrektion for inflation, målt i årets priser.

KILDE: *Værditilvækst og Kapitalvækst. Indeksøkonomi. 2 notater fra Industrirådets Erhvervsøkonomiske Afdeling*, København 1974.

TABEL 2. Resultatet iflg. regnskaber og efter korrektion for inflation i et udsnit af engelsk maskinindustri ^(a) (mio £).

	1970	1971
Overskud ifølge regnskaber	139	159
Skønnet virkelige overskud ^(b)	119	129
Henlæggelser ifølge regnskaber	24	33
Skønnede virkelige henlæggelser ^(b)	4	3

NOTER: ^(a) 126 største virksomheder repræsenterende ca. 1/3 af branchens omsætning. ^(b) Efter korrektion for inflation, målt i årets priser.

KILDE: *Inflation and company accounts in mechanical engineering*. Mechanical Engineering EDC and National Economic Development office. London 1973.

En tilsvarende undersøgelse er foretaget af National Economic Development Office vedrørende den engelske maskinindustri regnskaber for årene 1966-71. Hovedresultaterne gives for årene 1970-71 i tabel 2.

En undersøgelse foretaget af Sveriges Industriförbund af 3 store virksomheder offentliggøres som bilag til en bog om inflationskorrektur. Undersøgelsen er en gennemgribende omregning af regnskabsresultaterne i årene 1965-73, hvor man skønner over såvel det *rene driftsoverskud* som *det virkelige overskud* på grundlag af eksternt regnskabsmateriale. I tabel 3 gives hovedresultaterne for Alfa Laval for årene 1970-72.

TABEL 3. Resultatet iflg. regnskaber og efter korrektion for inflation i Alfa Laval 1970-72 (mio. sv. kr.).

	1970	1971	1972
Overskud ifølge regnskaber	93	64	124
Skønnet rent driftsoverskud	47	34	86
Skønnet virkeligt overskud (a)	46	9	87
Henlæggelser ifølge regnskab	41	15	45
Skønnede virkelige henlæggelser (a)	-6	-40	8

NOTE: (a) Efter inflationskorrektur, målt i årets priser.

KILDE: *Inflationsredovisning, ett förslag til prisjusterad årsredovisning*, Ekonomiska utredningsrapporter 13, Sveriges Industriförbund, Stockholm 1974.